

СЛЕЈ СЕ СО ТИШИНАТА - ZLU SE S TIŠINO

(Поезијата на Ацо Шопов на словенечки јазик)

*Можеби за болои друго срце и треба
и иагаи да е лач на месечинаи,
можеби јас нема да се најдам себе,
можеби... Но слеј се, слеј се со тишинаи.*

*Morda to srce ni za bol rojena
in je žalost samo luč mesečine,
morda ne bom nikoli našel sebe,
morda... Ah, rad bi, rad bi le tišine.*

Македонско-словенечките врски претставуваат суштествен дел во историјата на Македонија и во историјата на Словенија. Во подрачјето на културата значајно место заземаат книжевните врски.¹

Традициите создадени во минатото, заедничката НОВ и Револуција, натамошниот развој во заедничка татковина за Македонија и Словенија отворија вонредно интензивна двонасочна комуникација. Веќе во 1948 година во Словенија е печатена убаво опремена антологија на македонската поезија - *Makedonska poezija*². Во предговорот проф. Фран Петре зборува за историско-културната положба на Македонците, вековната борба за самобитност, во вонредно тешки услови негување на книжевното наследство. Словенечкиот читател добива можност за прв пат да се запознае со поезијата на народот кој вековно борејќи се творел и во судбоносниот миг си ја извојувал слободата и правото да кодифицира сопствен книжевен јазик - најмлад во семејството на словенските книжевни јазици.

Во антологијата на македонската поезија застапени се четири народни поетите: Константин Миладинов, Рајко Жинзифов, Коста Рацин, Венко Марковски, Коле Неделковски, Мите Богоевски, Блаже Коневски, Славко Јаневски, Ацо Шопов, Гого Ивановски и Лазо Каровски. Важно е да се напомене дека овој преведувачки потфат беа вклучени тогаш познати

---

¹ Христо Андонов Полјански, Македонија и Словенија, меѓусебни врски во минатото, Култура. Скопје 1978 год.

² *Makedonska poezija*, Ljubljana 1948 (Uredil in uvod napisal Fran Petre)

словенечки поети: Отон Жупанчич, Миле Клопчич, Иго Груден, Жоже Удович, Лили Нови, Фран Албрехт, Богомил Фатур и Цене Випотник.

Ацо Шопов е претставен со познатата, веќе високо вреднуваната песна *»Очи«* и *»Исѝранка«* - мотив од младинската пруга и двете во поетски превод од Богомил Фатур. Во времето речиси непосредно по војната, овие искрени стихови за загубата на *девојка - борец и херој* на словенечки јазик прозвучеа со трагичното величие на жртвувањето во борбата за Слобода на Татковината:

Tri dni na rokah smo nosili te zbrano,
tri dni - in V očeh nam je tuga ticala,
in kapqa za kapqo je širila rano,
na dušo kot oglje žareče curljala.

Сметам, интересно е да се напомене дека оваа антологиска песна на Шопов ја преведе и Иван Минати, поет, вљубеник во Рацина и во современата македонска поезија, виртуоз кој длабоко навлегол во разрешувањето на проблемите во поетскиот превод од македонски на словенечки јазик. Двата превода претставуваа предизвик, сè уште негибнат од теоријата и практиката на поетскиот превод.

Втората творба - *»Исѝранка«* - претставува запис за цврсто сплотен градителски елан на младата генерација. Во форма на две писма: мајката пишува на ќерка си, моме - борец за слободна Истра, градител на Младинската пруга Брчко-Бановиќи во Босна, додека во нејзиниот роден крај уште се водат крвави пресметки во кои загинуваат таткото, братот и сестрата. Во одговорот на момето зрачи силен оптимизам, светла иднина што ја надвладува тагата и темнијата на смртта. И за ова пее поетот Ацо Шопов, Македонец, на македонски јазик, а низ поетскиот превод станува своина и на словенечкото јазично подрачје.

Mati moja tužna, sredi Bosne drage,
so nas poškopile vaše smrtne srage,
a nad domovino se mladost razcveta:
V njeno se naročje vrneš, Istra sveta?

Во предговорот кон Антологијата - *»Makedonska poezija«* проф. Фран Петря - поетите Славко Јаневски, Блаже Конески, *Ацо Шопов*, Гого Ивановски и Лазо Каровски ги именува - *нова македонска ѝоеѝска ģенераѝија* - заедно со народот

тие се борци за слобода, таа борба е длабока инспирација за нивното поетскотворештво, што е очигледно од тематиката во нивните први поетски збирки, гд здружува единствено чувство - восхит кон слободната татковина и нејзината изградба; меѓутоа секој од нив успеал да сочува сопствена поетска индивидуалност. Токму таа индивидуалност натаму ќе се развива во нови квалитети,³ прц што мошне важно место зазема поезијата на Ацо Шопов.

Димитар Митрев ќе рече:⁴ »Стихозбирката на Ацо Шопов »Слеј се со тишината« несомнено докажува дека развојниот опус на поетот е поставен во линија на нагорност, дека точката што ја достигнува со овие песни е на многу висок степен од сите досегашни негови збирки. Во тоа сум убеден, убеден сум во местото што го зазема во нашата современа поезија, а знаеме дека тоа место е прелно исклучиво поради самите литературни достоинства на неговата поезија и во случајот на оваа најнова збирка, Ацо Шопов е целосно при својата изразита лирска индивидуалност и сега е со интензитетот на потполна непринуденост и потполна вистинитост - при оние квалитетни својствениости со кои го отпочна својот пат во поезијата«.

Новите квалитети во стихозбирката »Слеј се со тишината« придонесоа многу брзо да биде преведена, целосно од Иван Минати и 1957 година печатена, односно објавена, како *прва сѝтихозбирка од македонски на словенечки јазик*⁵.

Во предговорот кон стихозбирката проф. Фран Петре дава концизни биографски податоци за авторот и развојот до стихозбирката »Слеј се со тишината«. - »Околу 1950 година започна пробив на нови книжевно - теоретски погледи, особено меѓу помладата генерација. Карактеристично е тоа што *пипапиопи не го отвори литературниата крипилика, ипуку самапиа поетска иракпилика*.

Оваа промена се одрази и во збирката на Шопов со симболичен наслов »Слеј се со тишината«. На сопствениот развоен пат и развојниот пат на младата македонска поезија поетот дојде до сознание дека изворот на вистинската уметничка инспирација се наоѓа во засилено индивидуално доживување.

---

3 За ова словенечкиот читател се запознава од »Sobodna makedonska poezija« DZS, Qubqana, 1963, Poslovenil Ivan Minatti. д-р Александар Смасов во предговорот укажува на забрзано насочуванл кон интимна сфера, барање на порафинирани изрази и стремеж за поголемо култивирање на формата; Шопов »Стиховите за маката и радоста«, »Слеј се со тишината« (1952, 1955)

4 Ацо Шолов »Слеј се со тишината«, Кочо Рацин, Скопје 1955, Димитар Митрев

5 Aco Šopov, »Zlij se s tišino«, Ljubljana, Državna Založba Slovenija, 1957, Prevedel Ivan Minatti, spremna beseda »Makedonski pesnik« Fran Petre

Наместо големи колективни идеи и движења, во преден план излегува интимното чувство, што човекот го открива низ непосредни, секојдневни односи. Во првите стихозбирки Шопов е борец и идеолог, а овие 34 песни ја откриваат неговата душевност. Со овие исповеди поетот тргна по патот на вистиската лирика».

Во договор со авторот, а со цел во словенечкото јазично подрачје да се одржи континуитет со она што е веќе познато од првата антологија, од 1948 год. »Слеј се со тишината« додадени се два циклуса; I - »Оџи« со песните »Ljubezen«, »Оџи«, »Sanjarenje ob bregu jezera« на восхит кон херојската борба за ослободување на татковината, меѓутоа веќе се наслутува поврзување на општото интимното; и II »Razgovor s sinom« со песните »Sanje, ki ne bodo umrle«, »Razgovor s sinom«, »Trepet«, »Ne ljubi me«, »Življenju naproti«: човекот - херој во борбата, станува осаменик, сонувач, туѓинец меѓу блиските, човек со пукнатини во љубовта и скршени семејни односи, неспокоен бегалец низ животот. Фран Петре смета дека во овие стихови е одразено поетовото животно искуство, или претставува далечен рефлекс на боемскиот лик од модерната поезија, меѓутоа, важно е дека настанала очигледна промена во современата македонска поезија, односно, *поетот се свртува кон комлицираната душевност на совршениот човек, а во што Фран Петре го гледа сиремежот на македонската лирика, поезијата на Ацо Шопов, да се вклучи во европскиот поетски*.

Тоа е мигот во кој македонскиот поет прозборува за она *неизреченото, она универзалното* што го *припишка и ѝече* човекот што е и скриено во *длабока тишина*, и *вечна припадност и вечно откривање*.

Поетот вели: »Најтешкото, а и најодговорното од гледна точка на поетската етика е да се најде вистински израз за оние содржини и идеи кои поетот на свој и неповторлив начин сака да ни ги соопшти. Ако во тоа не успее, зборот се претвора во лага - песната се исчашува и излегува од своите глуждови«. И уште вели: »...мачен е патот до песната, до вистината. Тоа е еден долги сложен процес, зад кој стои и искуство, и доживување, и рефлексива (...) адекватниот поетски збор долго зрее во поетот...«)⁶

---

⁶ Ацо Шопов, во »Блиски средби«, Тамара Арсовска, Скопје 1992

Содржината и идеите *авиџорџи ги соопшчува на свој и нејовиџорлив начин*. Тоа е факт. Меѓутоа, непобитен факт е дека тие содржини и идеи претставуваат предизвик да се прелеат во друго јазично подрачје, друг јазичен колектив да се запознае со нив, да комуницира со нив. Поетот - преведувач Иван Минати, вљубеник во македонскиот поетски збор, и во *»Слеј се со тишината«* нејовиџорливо сака да го стори *иовиџорливо*. Не само со богато искуство и стрпливо Длабење во двата јазични система туку и со вткајување на сопствени доживувања, сопствен афинитет кон оваа лирика, прави напори - да се успее, песната да не се исчаши, да не излезе од своите глуждови, зборот да не се претвори во лага.

Со двата додадени циклуса и циклусите *»Убавинаџа«*, *»Песни за ириџиџелоџи«*, *»Миниџиџури«*, со редоследот на песните исто како и во оригинал квантитативно тоа се 36 наслови со 563 стиха.

Прозодиските разлики во системите на двата јазика - особено трет - сложниот акцент во македонскиот јазик и мошне сложен акцентски систем во словенечкиот јазик, како и разлики на морфосинтаксичко ниво⁷ од поетот преведувач бара стрплива работа со цел да се намалат, колку е можно, отстапувањата од оригиналниот текст. Општо земено ова може да се согледа веќе со споредување на насловите: разлика во местото на акцентот, членот кај именските зборови, отсуство на деклинацијата, а во лексиката сличност и разлики во семантичката вредност на зборот. На пример: Очи - Oči; Љубов - Ljubezen Разговор со синот - Razgovor s sinom; Во тишина - V tišini, Младост - Mladost - Убавината - Lepota, Кон галебот што кружи над мојата глава - Galebu, ki mi kroži nad glavo; Го барам својот глас - Iščem svoj glas, Верглата - Lajna.

Овие неколку примери укажуваат глобално на сличностите и разликите, меѓутоа, треба да се има предвид дека ова е мошне комплексен проблем кога треба да се усогласи во текстот, односно, во стихот што најчесто се наоѓа во границите на реченицата: членот, удвоен предмет, аналитско искажување на падежните односи го зголемуваат бројот на слоговите во стихот.

Новите содржини во стихозбирката *»Слеј се со тишината«* најчесто поетот ги искажува со изосилабични стихови, со катрени, со рима а/б/а/б или а/б/б/а. На пример, во песната *»Убавинаџа«*:

---

7 Б. Миркуловска, *»Јазичните проблеми во поетскиот превод од македонски на словенечки јазик и од словенечки на македонски јазик«*, магистерски труд, Филозофски факултет Скопје,

Me прогони како жена блудна, (10) а
ненаситна, похотна, осамена(П) б
Me грабнува во прегратка пламена (11) б
неизбежно и со сила судна.(10) а

Lepota

Tako je z njo kot z ženo blodno(9) а Vsiljivo,
nenasitno in pohotno:(11) б
V zlovešči svoj objem lovi zlohотно(11) б z
močjo neustavljivo in usodno.(11) а

Во поетскиот превод постои тенденција да се одржи изосилабизмот, меѓутоа Иван Минати не му се потчинува, туку се труди да го задржи *рийамои во сиихои и рийам* со што го обезбедува *акусичкиои ефект*.

Да се задржиме на римата⁸. Ацо Шопов ја почитува и негува традицијата, што новите содржини имаат звучење карактеристично за македонската поезија дактилска рима, зборови со антепенултимен акцент во крајната позиција реализира приближно 45%. Кај тросложни и повеќесложни зборови антепенултимниот иктус е норма во македонскиот јазик, и понатаму, секој двосложен збор кога е членуван, реализира антепенултимен иктус, дактилска рима, што во »Слеј се со тишината« е приближно 28 насто од сите употребени дактилски рими.

Во словенечкиот јазик мошне се ограничени лексемите со антепенултимен акцент⁹. На пример: *dèklica*, *jezero*, *umiranje*, *iztrgano*. Кај зборови со неподвижен пенултимен акцент со падежната наставка се обезбедува антепенултимата: *bodočnost* - *bodočnosti*, *resničnost* - *resničnosti*. Трисложни или повеќесложни зборови можат да се со пенултимен или ултимен акцент, на пример: *mirovanje/julranje*, *rotenje/šumenje*, што обезбедува трохејска рима, или *okamenî/razzeleni* - обезбедува јамбска рима, од типот *čas/obraz*.

Превод на песната »Ловна езеро« »*Lov na jezeni*« е пример како сострпливо барање на лексичките елементи може целосно да се обезбеди дактилска рима, при што функционира согласно со содржината, со перфектна милозвучност,

⁸ Жирмунский, Рифма, Петровград 1923 (ново издание 1970/71)

⁹ Isačenko, »Slovenski verzi«. Akademski založba, Ljubljana, 1939. Исаченко пресметал дека дактилски зборови од типот деклица во словенечката поезија на 1000 зборови ги има само 3,4 насто така што за образување на дактилска стапка, која природно му одговара на антепенултимниот акцент во македонскиот јазик, во словенечкиот јазик бара комбинации од пенултимни зборови и клитики.

дури и со обезбедување на крајниот вокал: во првиот катрен (а), во вториот (о) а во третиот (е).

Птица устремена. Стрвнина.

Исправен нор со закана

Глуње езерската поврвнина,
модра ко тага исплакана.

Темниот удар на крилото

темно ја сече модрината.

Блеснува на студенилото
рибата в клунот раскината.

Ptica na preži. Lakota.

Čaplja negibna, sklonjena.

Nina glad i na jezerska,
modra ko žalost izjokana.

Udar perutnic neusmiljeno

pljusne v modrino stišano.

V kljunu zablisc srebrnkasto
vitko telo raztrgano.

За да обезбеди дактилска рима Минати ја применува и постапката што прв ја употребил Отон Жупанчич, преведувајќи ги македонските народни песни (во Антологијата од 1948 година), создавање акцентски целини од клитики, образување акцентски целини со полнозначни зборови со зајакнување на акцентот врз препозитивниот збор. На пример, ова да го илустрираме со римите во песната »Излези«. Во оригиналот е како што следува: ранина/планина, милува/раскрилува, понесе/донесе, ранина/планина, свежина/тежина. Еве како Минати успешно го разрешува проблемот: *noč zblediljutranji poboža te/utrne se, silna dlan/rastoči dan, noč zbledi/jutranji zaplala kri/žalosti*. Како и во оригиналот римите од првиот и вториот стих се повторуваат во седмиот и осмиот стих.

Прозодиските сличности и разлики, секако, се присутни и во рамките на стихот во низата од елементи - зборови - што освен ритмичката страна нужно треба да ја задоволат и содржинската страна, односно, јасно да ја предадат

пораката што ја носи оригиналниот текст. Зборот да не се изневери, да не стане лага - како што рекол поетот. А при тоа во јазичното подрачје во кое се пренесува да се почувствува душевноста на оригиналот, тоа *слевање со тишината* за која што Димитар Митрев вели: »...Самиот наслов на збирката »Слеј се со тишината« дејствува донекаде како акцент на усаменост, на затвореност, некако премногу заклучено во себе. Но каква е таа усаменост, кон што води таа: никако не води кон себеизолираност. Најсубјективните песни во збирката и особено циклусот »Убавината« со кој почнува збирката - се потврда, најсилна потврда за тоа«.

Минати, во сопствената душевност и самиот лиричар, несомнено длабоко го чувствува тој говор на тишината та што можел токму така да го прелее општочовечки лирски миг од македонскиот во словенечкиот јазик:

Če nosiš v sebi zamolčano besedo,
besedo, ki žge in te bi žgala,
jo skrij, zakoplji v globoko tišino:
tišina jo sama bo izdala.

Нешто неизречено е конкретизирано во *zamolčana beseda* премолчен неизречен збор, што произлегува од глаголот *рече* - *тишината сама ќе го рече*. Покрај *закониј* во преводот е употребен и императивот *skrij* со што се зајакнува ефектот на откривањето.

И понатаму, особено во стиховите на песните »Го барам својот глас«, »Кон галебот што кружи над мојата глава« поетот - преведувач успешно ја следи пораката за молкот, пораката за виделината, за вечноста - разбранетото море - небаре го има предвид искажувањето на Димитар Митрев дека разговорите во тишината и со тишината се само паузи во текот на едно бујно, на едно импулсивно, виталистичко, преокупирано трагање по животот и живеењето.

V divjem molčanju morja iščem svoj glas
morje okamení.

Со извршената инверзија во стихот, не е загубен интензитетот на почетокот на стихот во оригиналот, зашто во словенечката синтакса подеднаква јачина има и почетокот на крајот на реченицата.

Метафората на *галебот* - вековен порив на човекот кон виделината, кон животот, кон светлината: ...splavaj nad vse višine/ in daj mi, daj mi luči! Galeb moj,

jaz nimam oči! Ja sledi i vo migot na smiruvanje to na zamorot, koga ke rече ...ko
tvoja perut nad njimi utrujena kroži/ moje srce v njih nemirno toži. Меѓутоа, во
последниот стих Минати како да го губи здивот. Шопов *е лопка осудена на
судир со нејпознатото* - што е всушност нов животен предизвик, љубопитство,
акција, а Минати - *coin, ki tu sojeno je/ da mora sam ostati*. Судбински
определена самотија и статичност.

Критичарите рекле дека пејсажот кај Шопов во стихозбирката »Слеј се со тишината« не е декоративно освежување на лирскиот звук, не е самоцелно помошно средство, туку претставува вплетување на човековиот неспокој во динамиката на обичното и природното, на минијатурното и едноставното. Колку е успешен преведувачот да проследиме низ стиховите

На езеро

Ледено спокојство. Езерска шир
Тишина. Скаменет мир.

Na jezeru

Ledena spokojnost. Jezerska šir.
Tišina. Okamenel mir.

Ќе рече - перфектно. Понатаму во височината, во сончевината две птици кои се капат во преводот се конкретизирани два лебеда - laboda - употребена е двоината, карактеристична за словенечкиот јазик:

Le tarn v višavi,/ se v sončni bleščavi/ kopljeta laboda./ Strastno se poigravata, nad ločjem se spreletavata./dokler ne zamre luč zahoda.

Двоината е употребена и во последниот катрен од песната *»Лов на езеро«*
(*»Lov na jezeru«*)

Dan je siv ko umirawe. /Sama sva. Tiha, razmišTjena, /vse bolj in bolj umirjena-
/slu tiva, da se razhajava.

За минијатурните »Облак«, »Лист« и »Шпрк« - »Oblak«, »List«, »Štrk« - може да речеме дека се мошне усџеини џоеџски џреводи, џоџочно, џирски варијации на џема оџџор кон умирањеџо - џака силно инсџираџивен шџо џоеџоџ Минаџи неусџеа да се повлече во заден план, туку интервенира во текстот, во пораката: sam, ko kak nesrečen lik,/ med ljudmi in soncem potuje, metulj frfota, škrlatno žarenje,... Le grd sen se mu zdi/snežinke poljub ledeni. Kaj Шопов облакоџ - Сам како некој нестварен лик / меѓу луѓето и сонцето сџоу. Листот е

*жолѝа ѝеѝеруѝа што лебдее во воздухот. Штркот - Семне... и мисли дека е сон/
првата снеѝулка што го милува.*

Има стихови што како сентенции навлегуваат во словенечкото јазично подрачје, како на пример:

- Сè што гасне, сè в зеница сјае
- Kar je ugasnilo v zenicah zasije.

- Цветот - свет е, а ти - крв и рана.
- Cvet je svet, ti pa si kri in rana.

- Ноќта е заборав, заборавот успивање.
- Noč je pozaba, pozaba pomirjenje.

Песната, стихот, зборот живее во една нова јазична средина, носејќи ги пораките на поетот Ацо Шопов.¹⁰ Поетот преведувач Иван Минати успеал песната да не се ишчаши, да не излезе од своите глуждови.

Bistrica Mirkulovska
»FLOW INTO THE SCILENCE« - »ZLIJ SE S TIŠINO«
Summary

The connection between the Macedonians and the Slovenians represents a basic part of the histories of both countries. If we take into consideration the cultural sphere we can see the great significance of the literary relations. The first contact between the macedonian and the Slovenian readers was made in 1948 with the presentation of the anthology „The Macedonian Poetry“. It was Dr. Fran Petre who made the choice and wrote the preface to this anthology. This is very important because it represents the initial contact, through poetic translation, with the poetry of the macedonian people who have great poetic legacy, left to them by the holy brothers Cyril and Methody; people that went through extreme hardship to hold on to and to cherish their ancient folk-works, on the basis of which they later created their own literature. Among 11 authors that are presented with 31 titles, Aco Šopov is represented with his poems „Eyes“ and „The Girl from Istra“. Also, of greater importance is the verse collection „Flow with the Scilence“ that was published in 1955 under the mediation of the Slovenian poet and translator Ivan Minatti. The same collection emerges in the Slovenian linguistic sphere under the title „Zlij se s Tišino“. It includes 36 titles and 563 verses. It was not only a pure chance that this was the first poetic collection that was totally translated from macedonian to Slovenian language. As time passes the interpretations presented by the literary critic Dimitar Mitrev have even greater significance. It is also very important to remind ourselves that in the next anthology „Sodobna makedonska poezija“ - published in 1963, Aco Šopov is represented with 10 titles, out of which 5 are taken from his verse collection „Flow with the Scilence“.

---

¹⁰ Во 1963 година е објавена антологијата на современата македонска поезија - »Sodobna makedonska poezija«, DZS, Lj. 1963, poslovenil Ivan Minatti квантитативно како што следува. Славко Јаневски (9), Блаже Конески (13), Ацо Шопов (10), Гого Ивановски (8), Србо Ивановски (9), Гане Тодоровски (10), Матеја Матевски (9), Цане Андреевски (7), Анте Поповски (5), Влада Урошевиќ (6), Радован Павловски (5) - единаесет автори со 91 наслов. Од десете наслови кај Шопов пет се од стихозбирката »Слеј се со тишината« - »Sprememba«, »O, kakšna lepota«, »Iščem svoj glas«, »Na jezeru«, »Lov na jezeru«.